

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ РАЦІОНАЛІЗАТОРСТВА І ВИНАХІДНИЦТВА В УКРАЇНІ

© 2020 ГРИЦУЛЕНКО С. І.

УДК 330.341.1

JEL Classification: O00; O31; O34

Грицуленко С. І.

Аналіз динаміки розвитку раціоналізаторства і винахідництва в Україні

В умовах нової хвилі науково-технічного прогресу і зумовлених нею трансформаційних змін сучасної економіки одним із важливіших факторів техніко-економічного зростання на мікро- і макrorівнях виступають раціоналізаторство і винахідництво, що актуалізує питання визначення їхнього стану і проблем розвитку в Україні. З цією метою у статті виміряні основні показники оцінки раціоналізаторства і винахідництва в розрізі створення і використання в економіці раціоналізаторських пропозицій та винаходів. За підсумками дослідження зроблено такі основні висновки: низький рівень винахідницької активності та його тривале зниження за 1991–2019 рр. (–41 %); значне падіння числа заявок на винаходи, патенти на які найбільш затребувані у світі (до 2096 од. у 2019 р. з 8687 у 1993 р.); від'ємна динаміка патентування корпоративним сектором економіки за 2010–2019 рр. винаходів (–14 %) і корисних моделей (–17 %) як основи для технологічних інновацій; стійка негативна тенденція з використання результатів винахідництва і раціоналізаторства вітчизняними підприємствами, що у сукупності із втратою винахідницького потенціалу спричинило падіння рівня активності підприємств з технологічними інноваціями (–18 %), обсягів реалізованої ними інноваційної продукції (–26 %) та рівня новизни останньої (–5 %) за 2008–2018 рр. Зважаючи на отримані в цілому негативні оцінки, наголошено на необхідності відродження інституту раціоналізаторства і винахідництва як ключового інструмента подолання накопиченої технологічної відсталості вітчизняних підприємств і сучасного фактора розвитку економіки країни на передовій технологічній основі.

Ключові слова: раціоналізаторство, винахідництво, інтелектуальна власність, інноваційна активність підприємств, оцінка й аналіз.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-2-82-90>

Рис.: 7. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 11.

Грицуленко Світлана Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та корпоративного управління, Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова (вул. Ковальська, 1, Одеса, 65029, Україна)

E-mail: gsi0910@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5191-5639>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/W-6021-2018>

SPIN: <http://elibrary.ru/9892-1675>

УДК 330.341.1

JEL Classification: O00; O31; O34

Грицуленко С. И. Анализ динамики развития рационализаторства и изобретательства в Украине

В условиях новой волны научно-технического прогресса и обусловленных ею трансформационных изменений современной экономики одним из важнейших факторов технико-экономического роста на микро- и макроуровнях выступают рационализаторство и изобретательство, что актуализирует вопрос определения состояния и проблем их развития в Украине. С этой целью в статье измерены основные показатели оценки рационализаторства и изобретательства в разрезе создания и использования в экономике рационализаторских предложений и изобретений. По итогам исследования сделаны следующие основные выводы: низкий уровень изобретательской активности и его длительное снижение за 1991–2019 гг. (–41 %); значительное падение количества заявок на изобретения, патенты на которые наиболее востребованы в мире (до 2096 ед. в 2019 г. с 8687 в 1993 г.); отрицательная динамика патентования корпоративным сектором экономики за 2010–2019 гг. изобретений (–14 %) и полезных моделей (–17 %) в качестве основы для технологических инноваций; устойчивый негативный тренд в использовании результатов изобретательства и рационализаторства в производстве, что наряду с потерей изобретательского потенциала послужило причиной падения уровня активности предприятий с технологическими инновациями (–18 %),

UDC 330.341.1

JEL Classification: O00; O31; O34

Grytsulenko S. I. Analysis of Trends in the Development of Innovation and Invention Activities in Ukraine

Under conditions of a new wave of scientific and technological progress and transformational changes of the modern economy caused by it, one of the most important factors of technical and economic growth at the micro and macro levels is innovation and invention activities, which actualizes the issue of determining the state and problems of their development in Ukraine. To this end, the article measures the main indicators for evaluating innovation proposals and inventions in the economy. Based on the results of the study, the following main trends are observed: a low level of invention activity and its long-term decline in 1991–2019 (–41 %); a significant drop in the number of applications for inventions, patents for which are most in demand in the world (up to 2096 in 2019 from 8687 in 1993); negative trends in patenting inventions (–14 %) and utility models (–17 %) as the basis for technological innovation by the corporate sector of the economy in 2010–2019; a steady negative trend in applying the results of invention and innovation activities in production, which, along with the loss of inventive potential, caused a decrease in the level of activity of enterprises using technological innovations (–18 %), the volume of innovative products sold (–26 %) and the level of their novelty (–5 %) for 2008–2018. Taking into account the generally negative trends, the need to revive the institution of

объема реализованной инновационной продукции (–26 %) и уровня ее новизны (–5 %) за 2008–2018 гг. Принимая во внимание полученные в целом негативные оценки, подчеркнута необходимость возрождения института рационализаторства и изобретательства в качестве ключевого инструмента преодоления накопленной технологической отсталости отечественных предприятий и современного фактора развития экономики страны на передовой технологической основе.

Ключевые слова: рационализаторство, изобретательство, интеллектуальная собственность, инновационная активность предприятий, оценка и анализ.

Рис.: 7. **Табл.:** 3. **Библ.:** 11.

Грицуленко Светлана Ивановна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики предприятия и корпоративного управления, Одесская национальная академия связи им. А. С. Попова (ул. Кузнечная, 1, Одесса, 65029, Украина)

E-mail: gsi0910@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5191-5639>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/W-6021-2018>

SPIN: <http://elibrary.ru/9892-1675>

innovation and invention activities as a key tool to overcome the accumulated technological backwardness of Ukrainian enterprises and the modern factor in the development of the country's economy on an advanced technological basis is emphasized.

Keywords: innovation, invention activity, intellectual property, innovation activity of enterprises, evaluation and analysis.

Fig.: 7. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 11.

Grytsulenko Svitlana I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Enterprise Economics and Corporate Governance, Odesa National Academy of Telecommunications named after A. S. Popov (1 Kovalska Str., Odesa, 65029, Ukraine)

E-mail: gsi0910@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5191-5639>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/W-6021-2018>

SPIN: <http://elibrary.ru/9892-1675>

Вступ. В умовах нової хвилі НТП і зумовлених нею трансформаційних змін сучасної економіки одним із важливіших факторів техніко-економічного зростання на мікро- і макrorівнях виступає раціоналізаторство і винахідництво. Як справедливо підкреслено в роботі [1], раціоналізаторство і винахідництво – «...це своєрідний внутрішній ресурс опірності суспільства зовнішнім викликам, зростаючій невизначеності самої економічної реальності».

Раціоналізаторська і винахідницька активність національних заявників характеризує рівень технологічного розвитку кожної країни світу, є наочним індикатором інноваційної її спрямованості та інвестиційної привабливості.

За таких обставин зростає увага науки до проблем раціоналізаторства і винахідництва, актуалізується питання піднесення відповідного інституту як невід'ємної умови стійкої конкурентоздатності економічного суб'єкта.

Раціоналізаторство і винахідництво є об'єктом економічних досліджень багатьох українських учених, серед яких Андрощук Г. О., Бутнік-Сіверський О. Б., Крайнев П. П., Святоцький О. Д., Шевченко В. В. та ін. Водночас в умовах трансформації економічного життя та зростаючої конкуренції на світовому ринку інновацій досліджувана проблема залишається актуальною.

Визнання раціоналізаторства і винахідництва як ключового інструменту інноваційного розвитку економіки, поряд з необхідністю виходу України на конкурентну траєкторію, у тому числі за рахунок активізації і відродження відповідного інституту, обумовили вибір теми цього дослідження.

Мета статті – аналіз показників раціоналізаторства і винахідництва у визначенні стану і проблем розвитку в Україні.

Результати. Інформаційна база дослідження – офіційні публікації Державної служби статистики України та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) [2–4]. В аналітичних цілях виміряні основні показники оцінки раціоналізаторської і винахідницької діяльності в розрізі створення і використання в економіці раціоналізаторських пропозицій і винаходів.

В умовах поглиблення кризових явищ у національній економіці в країні склалися вкрай несприятливі умови для раціоналізаторської і винахідницької діяльності, комерціалізації її результатів. Раціоналізаторство і винахідництво сьогодні втратили характер масового руху, на що вказують як дослідники цієї проблеми [5–8], так і негативні в цілому оцінки, отримані в роботі у підсумку проведеного аналізу.

Так, у 1980–1990 рр. Україна мала значний винахідницький потенціал. Як свідчать спеціалісти з проблеми дослідження [9], в середньому 20 % усіх заявок на винаходи СРСР були українського походження. При цьому винахідницька активність була стабільно високою аж до самого зникнення СРСР (рис. 1).

Як приклад високого рівня створення і використання винаходів в Україні у недавньому минулому наводяться відповідні дані в розрізі окремих республік СРСР. Зазначено, що на початок 1974 р. Українська РСР (УРСР) займала 2-ге місце за абсолютною кількістю прийнятих до розгляду заявок, зареєстрованих і використаних винаходів серед 15 республік, у тому числі завдяки більшій чисельності населення. За рівнем винахідницької активності УРСР входила у топ-3 республік з показником 39,3 заявки на 100 тис. жителів, поступаючись лише Латвійській РСР (47,3) і Російській (43,3) РФСР. У топ-5 УРСР входила за кількістю винаходів, зареєстрованих на 100 тис. жителів (Латвійська

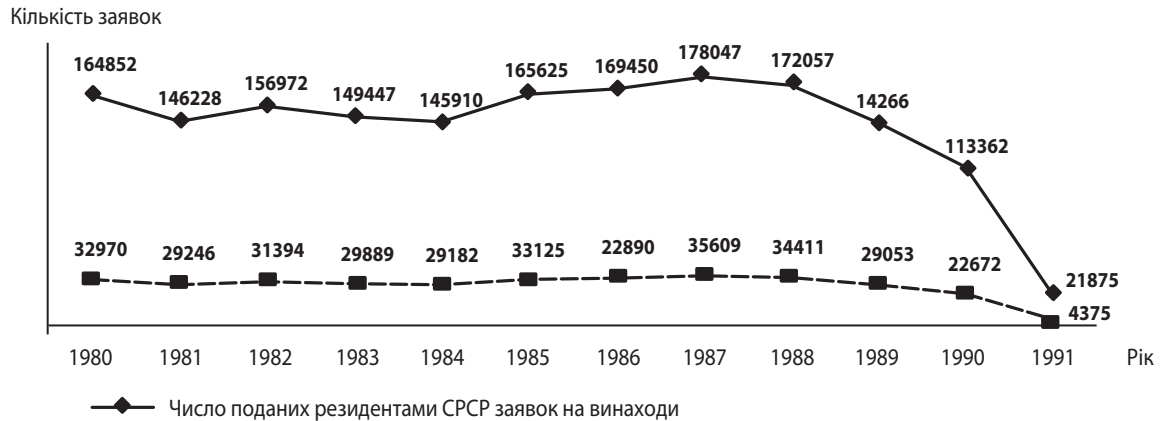

Рис. 1. Кількість поданих резидентами СРСР заявок на винаходи українського походження за період 1980–1991 рр., од.

Джерело: складено автором на основі [9]

РСР; Російська РФСР; Литовська РСР; УРСР; Білоруська РСР), у топ-3 – за рівнем їх використання (Естонська РСР – 61,4; Латвійська РСР – 42,5; УРСР – 16,9). Одним із кращих досягнень була 2-га позиція УРСР за рівнем економії від використання винаходів (0,205 тис. руб. на 100 тис. жителів), де 1-ша позиція належала Латвійській РСР (1,291), а 3-тя – у Російській РФСР (0,186).

За кількістю винаходів відносно чисельності населення УРСР майже не відставала від країн-лідерів винахідницької активності. Проте сьогодні Україна значно відстає, у тому числі за показником зарубіжного патентування [10; 11].

Для більшої наочності значного падіння рівня винахідницької активності в сучасній Україні підготовлений рис. 2 з відповідним коефіцієнтом у період 1974–2019 рр.

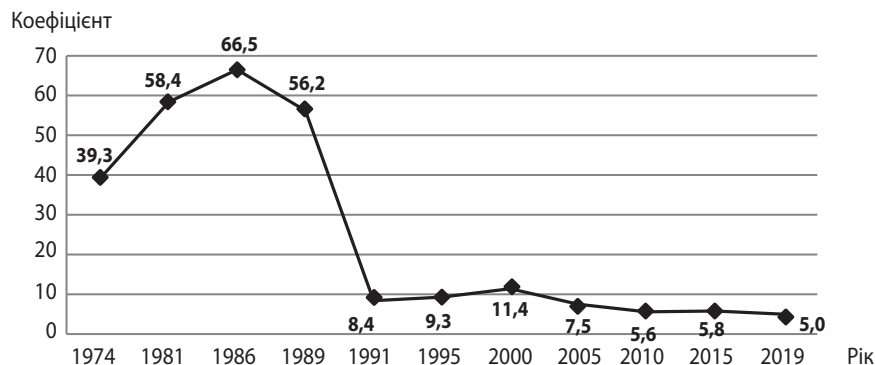

Рис. 2. Коефіцієнт винахідницької активності українських заявників у 1974–2019 рр.

Джерело: розраховано автором на основі [3; 4; 9]

Так, у 2019 р. аналізований коефіцієнт в Україні виявився дуже низьким – лише 5 заявок на винаходи на 100 тис. жителів, тоді як, наприклад, у 1986 р. він складав 66,5, що в 13 разів більше. Не вдалося навіть досягти рівня 1991 р., у якому з об'єктивних причин відбулося різке падіння винахідницької активності.

У цьому контексті підготовлений також і рис. 3, де наведено порівняльні оцінки подання резидентами УРСР заявок на винаходи і резидентами сучасної України загального числа патентних заявок на винаходи і корисні моделі.

Так, за період аналізу пік винахідницької активності в УРСР прийшовся на 1987 р., коли резидентами було подано 35609 заявок на винаходи, що майже втричі більше, ніж у сучасній Україні у піковий 2010 р. із загальним числом патентних заявок на винаходи і корисні моделі у 13090 од.

За 12 років аналізу (1980–1991 рр.) резидентами УРСР було подано 345816 заявок на винаходи, тоді як за подаль-

ші 28 років (1992–2019 рр.) резидентами України – лише 242904 патентних заявки на винаходи і корисні моделі, що в 1,4 разу менше. При цьому частка винаходів у загальній кількості патентних заявок за 1992–2019 рр. у 1,5 разу менша за корисні моделі (40 : 60 %).

Очевидно, що сучасній Україні не вдалося досягти рівня винахідницької активності 80-х років ХХ століття. Причому позитивна тенденція зростання динаміки подання патентних заявок (+42%), що намітилася у 2004–2010 рр., вже у наступні 10 років (2010–2019 рр.) знову виявилася негативною (–19,4 %).

Особливо наголосимо на стійкій тенденції зменшення кількості заявок на винаходи, поданих резидентами сучасної України, патенти на які найбільш затребувані в світі (рис. 4).

Так, за 1992–2019 рр. найкращими роками винахідницької активності були 1993 р. (8687 заявок) та 2001 р.

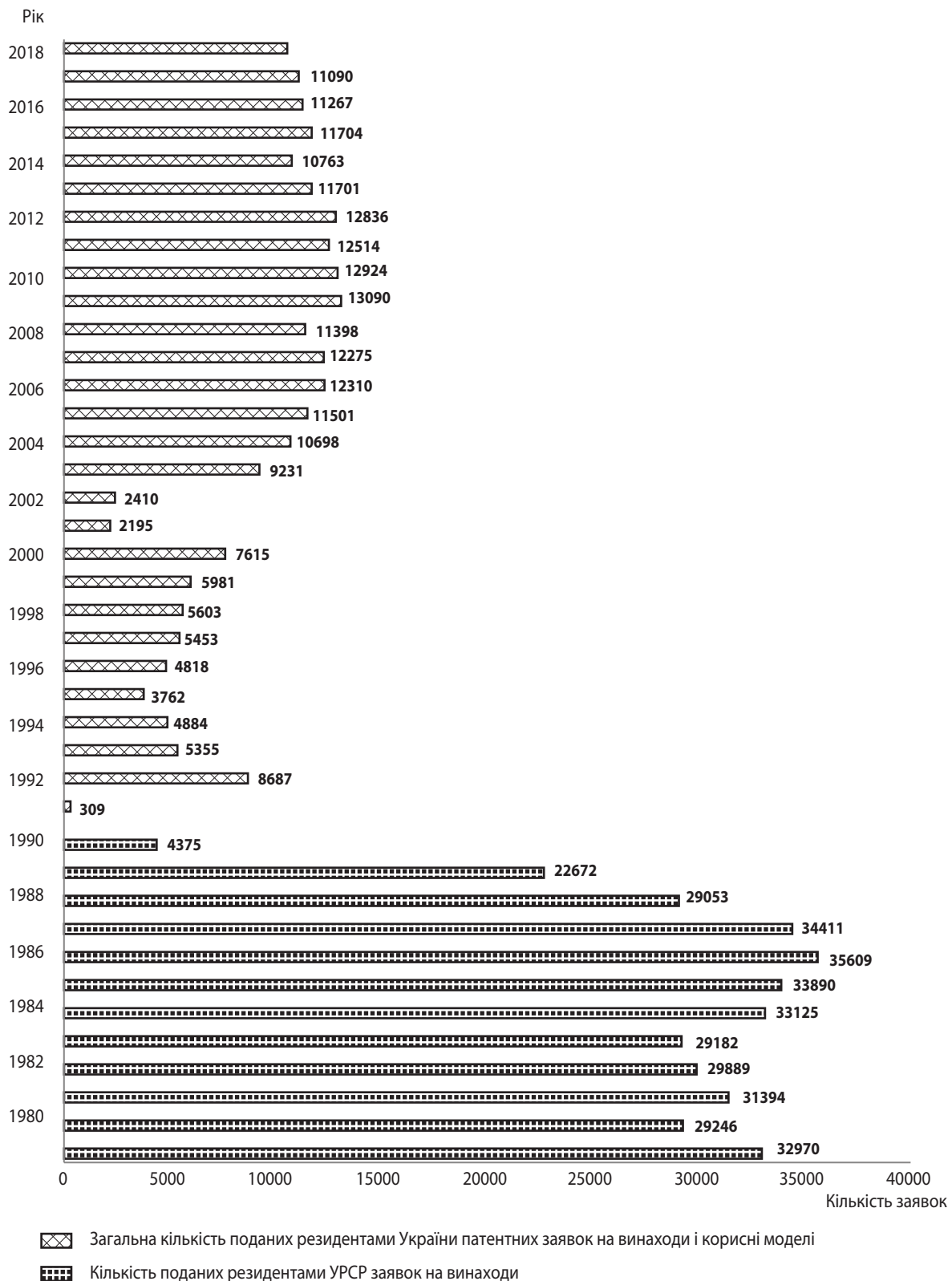

Рис. 3. Заявки на винаходи резидентів УРСР (1980–1991 рр.) щодо загального числа заявок на винаходи і корисні моделі резидентів сучасної України (1992–2019 рр.), од.

Джерело: складено автором на основі [3; 9]

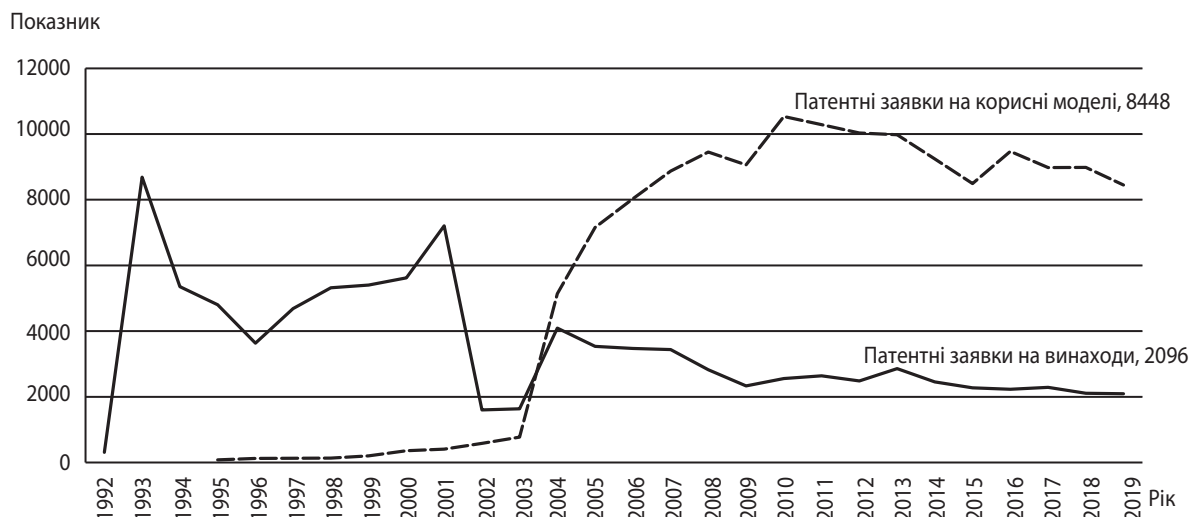

Рис. 4. Патентування винаходів і корисних моделей в Україні за 1992–2019 рр.

Джерело: складено автором на основі [3]

(7208), а найгіршими – 1992 р. (309), 2002 р. (1601) і 2003 р. (1635). Число заявок на винаходи на кінець 2019 р. щодо року пікової активності (1993 р.) виявилось вчетверо меншим. До того ж, починаючи з 2004 р., зафіксована стійка тенденція падіння заявок на винаходи на користь корисних моделей, що не відповідають винахідницькому рівню (число останніх у 2019 р. виявилось вчетверо більшим – 8448 : 2096). Натомість негативні зміни торкнулися і ко-

рисних моделей, темпи патентування яких зменшилися у 2019 р. на 20 % відносно 2010 р.

Загальний негативний тренд винахідництва в країні зумовлений падінням активності всіх її учасників, як фізичних осіб (індивідуальних винахідників), так і юридичних (підприємств і організацій), про що свідчать дані патентної статистики за десятирічний період обстеження (2010–2019 рр.) (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка надходження патентних заявок на винаходи і корисні моделі від національних заявників за 2010–2019 рр. в розрізі юридичних і фізичних осіб

Об'єкт промислової ІВ	Кількість патентних заявок на винаходи і корисні моделі, од.							2019 р. / 2010 р.
	2010	2012	2014	2016	2017	2018	2019	
УСЬОГО, у т. ч.:	13090	12514	11700	11704	11265	11090	10449	0,798
Винаходи:	2556	2484	2456	2231	2286	2108	2096	0,820
▪ юридичні особи	1364	1395	1336	1206	1201	1164	1177	0,863
▪ фізичні особи	1192	1089	1120	1025	1085	944	919	0,771
Корисні моделі:	10534	10030	9244	9473	8979	8982	8353	0,793
▪ юридичні особи	6784	6463	6001	6324	5962	6293	5666	0,835
▪ фізичні особи	3750	3567	3243	3149	3017	2689	2687	0,717

Джерело складено автором на основі [3]

На відміну від розвинених економік світу, де корпоративний сектор є локомотивом патентування, в Україні він демонструє від'ємну динаміку (–16 % загалом та –14 % по винаходах і –17 % по корисних моделях).

Відомо, що інноваційна діяльність зумовлює випуск конкурентоздатної продукції за рахунок використання підприємствами у власному виробництві результатів інтелектуальної творчості, у тому числі раціоналізаторських пропозицій і винаходів. Саме цей спосіб комерціалізації інтелектуальних прав, як найбільш вигідний і перспективний, є важливішим як об'єкт дослідження.

Окремо підкреслимо, що обмежений характер інноваційної статистики України звужує аналітичні можливості щодо створення і використання об'єктів інтелектуальної власності (ІВ).

Так, статистичні дані з комерціалізації прав ІВ на винаходи і корисні моделі після 2017 р. відсутні. Відповідне обстеження не проводить і Укрпатент.

Причому наявна інформація, яку публікує останній щодо реєстрації договорів з розпорядження майновими правами ІВ, подається без поділу на фізичних і юридичних осіб, національних і іноземних розпорядників, що не до-

зволяє отримати актуальні та достовірні оцінки з комерціалізації прав ІВ вітчизняними підприємствами.

Ще гірша ситуація з моніторингом раціоналізаторства на підприємствах, оскільки з 2015 року відповідна інформація, опублікована на офіційному веб-сайті Державної служби статистики України, не поновлюється.

Отже, виходячи із наявної інформації рівень використання винаходів і корисних моделей вітчизняними підприємствами опосередковано характеризує рис. 5.

Так, у структурі досліджуваних договорів значно переважають знаки для товарів і послуг (в середньому 80 % за період аналізу), котрі більшою мірою сприяють маркетинговій діяльності підприємств.

Тоді, як і так невисока частка винаходів у загальному числі договорів купівлі-продажу та передачі майнових прав ІВ у тимчасове користування (в середньому 8,3 %) має стійку тенденцію до зниження (11,8 %; 8,6 %; 6,9 %; 5,8 % по роках аналізу).

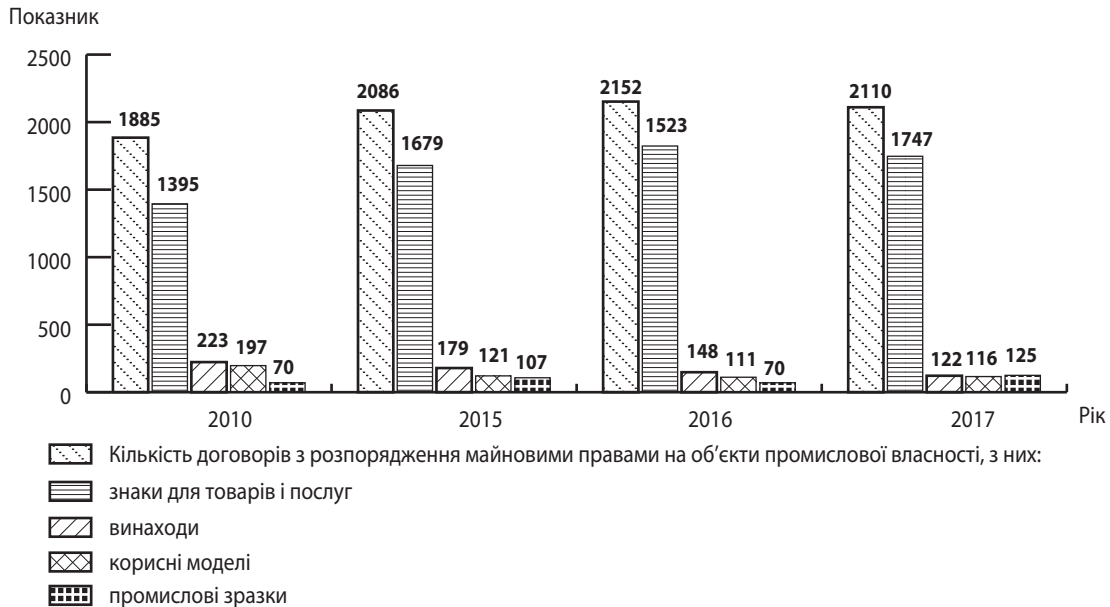

Рис. 5. Динаміка реєстрації договорів з розпорядження майновими правами на об'єкти промислової ІВ в Україні за 2010 р., 2015–2017 рр.

Джерело: складено автором на основі [3]

Безпосередньо рівень використання результатів раціоналізаторства і винахідництва на підприємствах Укра-

їни характеризують дані табл. 2–3, причому негативно ще 10 років тому:

Таблиця 2

Використання в діяльності українських підприємств результатів винахідництва у період 2011–2014 рр.

Показники	Значення по роках				2014 р. / 11–12 рр.
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	
Кількість використаних винаходів, од., з них:	1806	1971	2161	1808	1,001
▪ створених за рахунок коштів державного бюджету	667	620	622	321	0,481
Кількість використаних корисних моделей, од.	2398	3102	3058	2629	1,096
▪ створених за рахунок коштів державного бюджету	964	1061	1260	854	0,886
Кількість використаних промислових зразків, од.	393	493	582	558	1,420
▪ створених за рахунок коштів державного бюджету	35	19	15	6	0,171
Кількість інноваційних підприємств, що займалися створенням і використанням ПВТ ¹ та ОПІВ ²	2124	2283	2224	1757	0,827
Кількість підприємств, де використані ОПІВ, од.	н/д ³	419	428	333	0,795
Частка підприємств із системою винахідництва, %	н/д	18,4	19,2	19,0	1,033
Кількість авторів ОПІВ, осіб	н/д	17869	17848	15680	0,878

¹ПВТ – передові виробничі технології; ²ОПІВ – об'єкти промислової ІВ; ³н/д – немає даних.

Джерело: складено автором на основі [3]

Таблиця 3

Використання в діяльності українських підприємств результатів раціоналізаторства у період 2010–2014 рр.

Показники	Значення по роках					2014 р. / 2010 р.
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	
Число інноваційних підприємств, що займалися створенням і використанням ПВТ та ОПІВ	1694	2124	2283	2224	1757	1,037
Число підприємств, де використані раціоналізаторські пропозиції, од.	196	182	169	146	100	0,510
Частка підприємств із системою раціоналізаторства, %	11,6	8,6	7,4	6,6	5,7	0,491
Кількість використаних раціоналізаторських пропозицій, од.	11678	11595	11784	11583	11121	0,952
Чисельність авторів раціоналізаторських пропозицій, осіб	11484	12233	11039	10137	10625	0,925

Джерело: складено автором на основі [3]

Так, незважаючи на деяке (+3,3 %) (див. табл. 2) зростання питомої ваги підприємств, що займалися використанням об'єктів промислової ІВ через систему корпоративного винахідництва, їх число зменшилося до 333 у 2014 р. з 419 у 2012 р., тобто на 21 %. Цей період характеризується також зменшенням кількості авторів (–12 %) та використаних винаходів (–8 %) і корисних моделей (–15 %). За 2011–2014 рр. відбулося значне падіння державної підтримки створення винаходів (–52 %), корисних моделей (–11 %), а також промислових зразків (–83 %).

Питома вага підприємств, що заохочували комерціалізацію технічних рішень завдяки системі раціоналізації,

впала на 51% (див. табл. 3). Аналогічна динаміка (–49 %) з числом підприємств, де використовували раціоналізаторські пропозиції. Кількість використання останніх та їх авторів за період аналізу зменшилась на 5 % і 8 % відповідно.

Отже, очевидним є стійкий негативний тренд з використання результатів винахідництва і раціоналізаторства вітчизняними підприємствами. У цьому контексті розглянемо виробництво інноваційної продукції в Україні.

Так, незважаючи на зростання за 2008–2018 рр. загального числа (+533 од.) і частки (+7,1 %) інноваційно активних підприємств, відбулося зменшення підприємств з технологічними інноваціями (–638 од.; –10,9 %) (рис. 6).

Рис. 6. Інноваційна активність підприємств в економіці України протягом 2008–2018 рр. в абсолютному і відсотковому значенні

Джерело: складено автором на основі [2]

Падіння рівня комерційного використання результатів раціоналізаторства і винахідництва у власному виробництві, а також зменшення числа підприємств з технологічними інноваціями зумовили негативні тенденції у обсягах та якості інноваційної продукції.

Так, загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції впав до 0,7 % у 2018 р. з 26,2 % у 2010 р., тобто на 25,5 %, у тому числі нової для ринку – на 4,8 % (до 0,3 % з 5,1 % відповідно) (рис. 7).

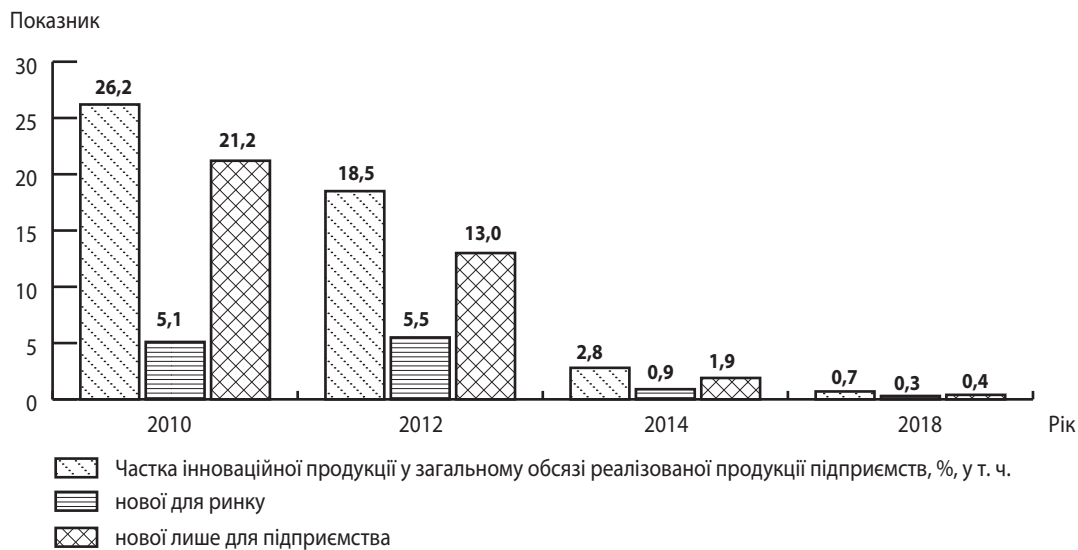

Рис. 7. Розподіл інноваційної продукції підприємств з технологічними інноваціями за рівнем новизни за 2010–2018 рр., %

Джерело: складено автором на основі [2]

В цілому можна констатувати, що отримані у підсумку порівняльного аналізу оцінки з винахідницької активності виявилися, на жаль, не на користь сучасної України, на що вказує різке і тривале падіння її рівня та відсутність передумов для початку стійкого зростання, як з огляду патентної статистики, так і поглиблення кризових явищ у національній економіці.

Зафіксована і вкрай негативна загальна тенденція щодо комерціалізації результатів винахідництва і раціоналізаторства українськими підприємствами, що призвело до падіння рівня інноваційної активності підприємств з технологічними інноваціями, обсягів реалізації та рівня новизни інноваційної продукції.

Висновки. Отже, в ході аналізу динаміки розвитку раціоналізаторства і винахідництва в Україні вимірний його рівень у розрізі показників створення і використання в економіці раціоналізаторських пропозицій і винаходів, у тому числі відносно значень, досягнутих у 80-ті роки минулого століття. Отримані оцінки дозволили дійти таких висновків:

1. В умовах чергової хвилі НТП і пошуку нової моделі економічного розвитку невід'ємним фактором техніко-технологічної реконструкції, в першу чергу промислового виробництва як локомотива національної економіки, є відродження інституту раціоналізаторства і винахідництва.
2. Проте в Україні роль раціоналізаторства і винахідництва як у період становлення ринкової економіки, так і дотепер недооцінена, на що вказує ряд проблем, основними з яких є такі:
 - низький рівень винахідницької активності, у тому числі відносно 1980–1991 рр. (наприклад, 5 заявок на винаходи на 100 тис. жителів у 2019 р. проти 66,5 – у 1986 р., тобто в 13 разів менше), та його подальше зниження (–41 %) за період 1991–2019 рр.;
 - значне падіння кількості заявок на винаходи, патенти на які найбільш затребувані в світі (2096 од.

у 2019 р. проти 8687 у 1993 році пікової активності, тобто вчетверо менше);

- від'ємна динаміка патентування важливіших об'єктів промислової ІВ корпоративним сектором економіки (–14 % по винаходах, –17 % по корисних моделях за 2010–2019 рр.), на відміну від закордонного бізнесу, що активно застосовує патентні портфелі у конкурентній боротьбі за ринкові ніші;
 - стійкий негативний тренд з використання результатів винахідництва і раціоналізаторства вітчизняними підприємствами, про що свідчить, зокрема, зниження частки винаходів у загальному числі договорів з розпорядження майновими правами ІВ за 2010–2017 рр. (12 %; 9 %; 7 %; 6 % відповідно), та питомої ваги підприємств, де використовували раціоналізаторські пропозиції (–49 % у період з 2010 по 2014 рр.);
 - як наслідок, падіння рівня активності підприємств з технологічними інноваціями (–638 од. за 2008–2018 рр.), обсягів реалізованої ними інноваційної продукції (–26 %) та рівня новизни останньої (–5 %).
3. Зважаючи на в цілому негативні оцінки, очевидно є необхідність у відродженні інституту раціоналізаторства і винахідництва як ключового інструменту подолання накопиченої технологічної відсталості підприємств і сучасного фактора розвитку економіки на передовій технологічній основі.

Підсумовуючи дослідження, наголосимо на можливості піднесення руху раціоналізаторів і винахідників в Україні через політику стимулювання як на корпоративному, так і державному рівнях, її вбудовування у загальну стратегію розвитку економіки. Політика зі стимулювання раціоналізаторства як найбільш масового виду інтелектуальної творчості та винахідництва як її вищого рівня, буду-

чи ефективним важелем, є рушійною силою інноваційних процесів в економіці.

Результати дослідження можуть бути використані при розробці стратегії техніко-економічного розвитку національної економіки в умовах нового етапу НТП.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамов С. М., Акулов С. А., Андреева Е. В. Рационализаторская и изобретательская деятельность персонала как фактор устойчивой конкурентоспособности организации. *ЭТАП*. 2019. № 4. С. 92–106.
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні за 2011–2018 рр. : стат. зб. // Державна служба статистики України. URL: <https://www.urstat.gov.ua>
3. Промислова власність у цифрах за 2011–2019 рр. // Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент). URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/promvlas-tsyfra>
4. Статистичний щорічник України за 2014 р. та 2018 р. // Державна служба статистики України. URL: <https://www.urstat.gov.ua>
5. Андрощук Г. О., Шевченко В. В. Стимулювання винахідницької та раціоналізаторської діяльності: зарубіжна практика та стан в Україні. *Питання інтелектуальної власності*. 2017. Вип. 14. С. 103–142.
6. Андрощук Г. Інструменти підтримки патентування винаходів та комерціалізації технологій: досвід для України. *Інтелектуальна власність в Україні*. 2018. № 7. С. 24–33; № 8. С. 30–42.
7. Шевченко В. В. Використання раціоналізаторських пропозицій в Україні: проблеми і тенденції комерціалізації. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2016. № 1 (37). С. 157–161.
8. Шевченко В. В. Раціоналізаторська діяльність в Україні: проблеми і шляхи їх вирішення. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2016. № 3 (39). С. 192–196.
9. Зыбцев Е. Патентная статистика как показатель развития производственной сферы в Украине // Патентная фирма «Inventa». URL: <https://www.inventa.ua/ru/patentnaja-statistika-kak-pokazatel-razvitiya-proizvodstvennoj-sfery-v-ukraine/>
10. Грицуленко С. И. Исследование европейского и евразийского рынков технологий: Украина в региональных патентных пространствах. *Проблемы экономики*. 2017. № 2. С. 7–18.
11. Грицуленко С. И. Исследование мирового рынка технологий на основе патентной статистики: Украина в глобальном патентном пространстве. *Инфраструктура рынка*. 2017. № 5. С. 15–22. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/5-2017>

REFERENCES

- Abramov, S. M., Akulov, S. A., and Andreyeva, Ye. V. "Ratsionalizatorskaya i izobretatelskaya deyatel'nost' personala kak faktor ustoychivoy konkurentosposobnosti organizatsii" [The Rationalization and Inventive Activity of the Staff as a Factor in the Sustainable Competitiveness of the Organization]. *ETAP*, no. 4 (2019): 92-106.
- Androshchuk, H. "Instrumenty pidtrymky patentuvannya vynakhodiv ta komertsializatsii tekhnolohii: dosvid dlia Ukrainy" [Tools to Support Patenting of Inventions and Commercialization of Technologies: Experience for Ukraine]. *Intelektualna vlasnist v Ukraini*, no. 7 (2018): 24-33; no. 8 (2018): 30-42.
- Androshchuk, H. O., and Shevchenko, V. V. "Stymulivannya vynakhidnytskoi ta ratsionalizatorskoi diialnosti: zarubizhna praktyka ta stan v Ukraini" [Stimulation of Inventive and Innovative Activity: Foreign Practice and Situation in Ukraine]. *Pytannia intelektualnoi vlasnosti*, no. 14 (2017): 103-142.
- Gritsulenko, S. I. "Issledovaniye mirovogo rynka tekhnologiy na osnove patentnoy statistiki: Ukraina v globalnom patentnom prostranstve" [A Study of the Global Technology Market Based on Patent Statistics: Ukraine in the Global Patent Space]. *Infrastruktura rynku*. 2017. <http://www.market-infr.od.ua/uk/5-2017>
- Gritsulenko, S. I. "Issledovaniye yevropeyskogo i yevraziyskogo ryнков tekhnologiy: Ukraina v regionalnykh patentnykh prostranstvakh" [The Investigation of the European and Eurasian Markets for Technologies: Ukraine in Regional Patent Spaces]. *Problemy ekonomiki*, no. 2 (2017): 7-18.
- "Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini za 2011-2018 rr.: stat. zb." [Scientific and Innovative Activity in Ukraine for 2011-2018: Statistical Collection]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. <https://www.urstat.gov.ua>
- "Promyslova vlasnist u tsyfrakh za 2011-2019 rr." [Industrial Property in Figures for 2011-2019]. *Derzhavne pidpriemstvo «Ukrainskyi instytut intelektualnoi vlasnosti» (Ukrpatent)*. <https://ukrpatent.org/uk/articles/promvlas-tsyfra>
- "Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2014 r. ta 2018 r." [Statistical Yearbook of Ukraine for 2014 and 2018]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. <https://www.urstat.gov.ua>
- Shevchenko, V. V. "Ratsionalizatorska diialnist v Ukraini: problemy i shliakhy yikh vyrishennia" [Innovative Activity in Ukraine: Problems and Ways to Solve Them]. *Visnyk Donbaskoi derzhavnoi mashynobudivnoi akademii*, no. 3(39) (2016): 192-196.
- Shevchenko, V. V. "Vykorystannia ratsionalizatorskykh propozyziy v Ukraini: problemy i tendentsii komertsializatsii" [The Use of Innovation Proposals in Ukraine: Problems and Trends of Commercialization]. *Visnyk Donbaskoi derzhavnoi mashynobudivnoi akademii*, no. 1(37) (2016): 157-161.
- Zybtsev, Ye. "Patentnaya statistika kak pokazatel razvitiya proizvodstvennoy sfery v Ukraine" [Patent Statistics as an Indicator of the Development of the Manufacturing Sector in Ukraine]. *Patentnaya firma «Inventa»*. <https://www.inventa.ua/ru/patentnaja-statistika-kak-pokazatel-razvitiya-proizvodstvennoj-sfery-v-ukraine/>

Стаття надійшла до редакції 13.04.2020 р.